PROMOVAREA DEMOCRAȚIEI ȘI OBSERVAREA ALEGERILOR

Această fișă descriptivă explică cum anume contribuie Parlamentul European la sprijinul UE pentru democrație în întreaga lume, inclusiv prin observarea alegerilor, consolidarea capacităților parlamentare, mediere, dialog, sprijin pentru apărătorii drepturilor omului și cooperare cu parlamentele partenere. Ea prezintă, de asemenea, cadrul de politică al UE, instrumentele financiare și instrumentele de acțiune externă care stau la baza acestui sprijin pentru democrație. În cele din urmă, fișa descrie rolul Parlamentului European în acest domeniu.

TEMEIUL JURIDIC

— Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE): articolul 2 precizează că UE se întemeiază pe valori fundamentale, printre care respectarea demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și respectarea drepturilor omului, iar articolul 21 prevede că acțiunile UE pe scena internațională sunt ghidate de aceste valori;

— Articolul 205 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) prevede că acțiunile UE pe scena internațională trebuie să aibă la bază principiile, să urmărească obiectivele și să se desfășoare în conformitate cu dispozițiile generale prevăzute în titlul V capitolul 1 din TUE.

CADRUL DE POLITICĂ ȘI INSTRUMENTE DE POLITICĂ

Abordarea UE privind democrația completează activitățile sale legate de drepturile omului (a se vedea fișa 5.4.1). Aceasta se bazează pe Declarația Universală a Drepturilor Omului și pe alte standarde internaționale și regionale privind drepturile omului, instituțiile democratice și alegerile. Din 2015, UE își bazează, de asemenea, sprijinul pentru democrație pe Agenda 2030 pentru dezvoltare sustenabilă, în special pe obiectivul 16 privind instituțiile responsabile și un proces decizional deschis tuturor și participativ, precum și pe obiectivul 10 privind reducerea inegalităților.

La 17 noiembrie 2009, Consiliul a adoptat Concluziile privind sprijinirea democrației în relațiile externe ale UE care au trasat noua strategie pentru sprijinirea democrației cu ajutorul unei abordări specifice fiecărei țări, a unei coerențe sporite și a implicării tuturor părților interesate. Agenda schimbării, adoptată de Comisie în 2011, a subliniat astfel importanța sprijinirii drepturilor omului, a democrației și a bunei guvernanțe în cadrul politicii pentru dezvoltare a UE. În 2012, UE a convenit asupra unui cadru strategic privind drepturile omului și democrație și, de atunci, a adoptat trei planuri de acțiune pentru implementarea acestuia. În urma evenimentelor Primăverii arabe din 2011, UE și-a actualizat politica europeană de vecinătate pentru a adopta o abordare de tip „mai mult pentru mai mult”, prin corelarea sprijinului cu tranziția democratică și „democrația profund ancorată”. Țărilor dornice să întreprindă reforme politice li s-au oferit stimulente, inclusiv sub forma aprofundării integrării economice,

a unei asistențe financiare mai ample, a creșterii mobilității persoanelor și a accesului pe piața internă a UE.

În octombrie 2019, Consiliul a adoptat concluzii privind democrația, care reconfirmă principiile concluziilor sale din 2009, identificând, în același timp, noi probleme pe care UE trebuie să le abordeze de urgență și în mod global, prin intermediul acțiunii externe, inclusiv:

— subminarea proceselor și instituțiilor democratice;

— niveluri scăzute de încredere în instituții și politicieni;

— restrângerea spațiului democratic pentru societatea civilă;

— situații din ce în ce mai numeroase de încălcare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

— manipularea prin intermediul tehnologiilor online.

Angajamentul UE de a-și accelera eforturile pentru a promova democrația a fost reafirmat în al treilea Plan de acțiune al UE privind drepturile omului și democrația, adoptat de Consiliu în noiembrie 2020. Planul, care a definit prioritățile pentru perioada 2020-2024, integrează sprijinul pentru democrație în cele cinci linii de acțiune, una dintre acestea fiind intitulată „Construirea unor societăți reziliente, favorabile incluziunii și democratice". Ulterior, Consiliul a decis să prelungească planul de acțiune până în 2027 pentru a alinia durata acestuia la cadrul financiar multianual.

Consiliul a subliniat rolul jucat de societatea civilă în concluziile sale din 2012 intitulate „Rădăcinile democrației și ale dezvoltării durabile: angajamentul Europei față de societatea civilă în ceea ce privește relațiile externe". Concluziile sale din 19 iunie 2017 privind contactele UE cu societatea civilă în ce privește relațiile externe au reafirmat angajamentul UE față de o societate civilă responsabilă și rezistentă ca mijloc esențial de sprijinire a bunei guvernări și a statului de drept în orice democrație.

Mai multe elemente ale politicii UE care au fost elaborate în timp abordează atât drepturile omului, cât și principiile democratice. Aceasta include strategii specifice fiecărei țări privind drepturile omului și democrația, care definesc prioritățile de acțiune și obiectivele ce trebuie urmărite de UE în țările partenere. Ea include și clauzele privind drepturile omului și democrația din acordurile internaționale, care permit UE să suspende schimburile comerciale sau cooperarea dacă o țară încalcă grav drepturile omului și principiile democratice. Un alt element este un instrument de finanțare specific pentru sprijinirea actorilor societății civile în domeniul democrației și al drepturilor omului (a se vedea mai jos).

Observarea alegerilor este un instrument central al UE pentru sprijinirea evoluțiilor democratice din țările din afara UE, promovarea drepturilor omului și a statului de drept, precum și pentru contribuția la edificarea păcii și la prevenirea conflictelor. Misiunile UE de observare a alegerilor (MOA) pe termen lung evaluează evenimentele care au loc pe tot parcursul procesului electoral. Țara-gazdă trebuie să trimită o invitație înainte să poată fi desfășurată o misiune UE de observare a alegerilor. Observatorii pe termen lung își încep activitatea, în general, cu două luni înaintea alegerilor și urmăresc întregul proces electoral până când se anunță rezultatele oficiale și se exercită căile de atac. Monitorizarea realizată de observatorii pe termen scurt

(OTS) vizează doar ziua votării și numărarea buletinelor de vot. Observatorul-șef este, în general, un deputat în Parlamentul European. În urma misiunii, MOA publică un raport final care cuprinde concluzii și recomandări, care oferă orientări pentru reforma electorală și pentru identificarea unei posibile asistențe viitoare din partea UE. Pe lângă observarea alegerilor, UE poate oferi asistență electorală tehnică și materială țărilor partenere, îmbunătățind condițiile pentru desfășurarea de alegeri democratice, mărind capacitatea actorilor statali și nestatali și sprijinind reformele necesare, ținând seama de întregul ciclu electoral.

În decembrie 2021, UE și statele sale membre au lansat inițiativa „Echipa Europa pentru democrație" (TED). Pentru a spori impactul sprijinului pentru democratizare la nivel mondial, TED constă în trei piloni: cercetarea privind politici de sprijinire a democrației și cele mai bune practici în domeniu; o rețea TED (la nivel mondial); și furnizarea de expertiză privind sprijinirea democrației la nivel național.

UE și statele sale membre se implică, de asemenea, în forumuri multilaterale, cum ar fi ONU, Consiliul Europei și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), pentru a promova și proteja democrația.

INSTRUMENTELE DE FINANȚARE

Principalele instrumente de finanțare ale UE pentru sprijinirea democrației în străinătate sunt Instrumentul de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională (IVCDCI) – Europa globală și Instrumentul de asistență pentru preaderare (IPA III) 2021-2027. IPA III sprijină țările candidate și potențial candidate la aderarea la UE în privința îndeplinirii criteriilor de aderare relevante. IVCDCI – Europa globală finanțează programe geografice în țările non-UE care nu sunt incluse în IPA III, precum și programe tematice cu cuprindere mondială. Printre obiectivele sale generale se numără întărirea, sprijinirea și promovarea democrației, a statului de drept și a respectării drepturilor omului. Programul tematic privind drepturile omului și democrația se axează pe organizațiile societății civile, pe democrație și pe apărătorii drepturilor omului. Dispunând de un buget de aproximativ 1,5 miliarde EUR, funcționează independent de acordul guvernelor țărilor partenere. Programul finanțează, de asemenea, MOA ale UE și acțiuni complementare privind alegerile, precum și cooperarea cu principalii parteneri internaționali în domeniul democrației și al drepturilor omului.

În anul 2013, a fost creat Fondul European pentru Democrație (FED). Funcționând în mod autonom ca o fundație de drept privat, acesta urmărește să susțină actorii politici și ai societății civile care luptă pentru schimbări democratice, oferindu-le asistență financiară adaptată, într-un mod rapid, flexibil și fără formalități birocratice, punând accentul pe vecinătatea estică și sudică a UE. Din consiliul său de conducere fac parte reprezentanți ai statelor membre și ai instituțiilor UE, inclusiv până la nouă deputați în Parlamentul European, precum și alți experți.

ROLUL PARLAMENTULUI EUROPEAN

Fiind singura instituție a Uniunii aleasă în mod direct de cetățenii acesteia, Parlamentul European s-a angajat cu fermitate să promoveze democrațiile sustenabile din întreaga lume. El a evidențiat acest angajament în mai multe rezoluții. În fiecare an, Parlamentul

adoptă o rezoluție privind drepturile omului și democrația în lume și politica UE în această privință, analizând principalele provocări și realizări ale abordării UE privind sprijinirea democrației și formulând recomandări pentru viitor. La 9 noiembrie 2023, Parlamentul a adoptat o recomandare privind consolidarea dreptului de participare: legitimitatea și soliditatea proceselor electorale în sistemele politice iliberale și în regimurile autoritare.

Parlamentul a elaborat, de asemenea, o serie de instrumente pentru implicarea directă în sprijinirea democrației la nivel mondial. Acesta participă în mod constant la activități de observare a alegerilor și depune eforturi pentru a întări legitimitatea proceselor electorale naționale și a crește nivelul de încredere a populației în protejarea alegerilor și a drepturilor omului. În fiecare an, acesta trimite mai multe delegații parlamentare pentru a observa alegerile și referendumurile din țări care nu sunt membre ale UE. Parlamentul poate decide să trimită astfel de delegații de deputați europeni cu condiția ca alegerile să se desfășoare la nivel național, ca autoritățile naționale să fi adresat UE sau Parlamentului European invitații în acest sens și ca, la fața locului, să fie prezentă o misiune pe termen lung. Delegațiile Parlamentului sunt întotdeauna integrate în MOA ale UE sau în misiunile pe termen lung ale Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. Parlamentul European este consultat pentru identificarea și planificarea MOA ale UE și cu privire la activitățile ce trebuie întreprinse ulterior.

Urmărind abordarea sa cuprinzătoare pentru susținerea democrației, Parlamentul corelează observarea alegerilor cu activități complementare, inclusiv acțiuni preelectorale și monitorizarea electorală, acțiuni privind drepturile omului și inițiative de sprijinire a activității parlamentare. Se pune un accent deosebit pe țările candidate și pe vecinătatea europeană. Parlamentul European sprijină parlamentele din afara UE în ce privește întărirea capacității lor instituționale prin conferințe și seminare, programe de formare comune și vizite de studiu pentru deputați și funcționari, precum și burse pentru personalul parlamentelor din țările care nu sunt membre ale UE. El sprijină parlamentele partenere în integrarea drepturilor omului în legislație și în conectarea la societatea civilă. Parlamentul facilitează întărirea capacităților pentru agenții schimbărilor democratice, inclusiv a apărătorilor drepturilor omului, și promovează libertatea presei și ziaristica independentă. Premiul Saharov al Parlamentului European pentru libertatea de gândire și activitățile comunității laureaților Premiului Saharov sunt integrate în această abordare.

Programul Parlamentului de emancipare a femeilor se adresează legiuitorilor femei, atât din punct de vedere profesional, cât și personal. Principalii săi beneficiari sunt femei din țări și regiuni pe care Grupul pentru democrație al Parlamentului le-a identificat drept priorități. Parlamentul oferă, de asemenea, sprijin și cunoștințe specializate în domeniul medierii și al dialogului, prin activități specifice desfășurate cu parlamentele partenere și prin evenimente internaționale axate pe mediere și pe prevenirea conflictelor. Dialogul Jean Monnet pentru pace și democrație este un instrument de mediere conceput de Parlament pentru a reuni liderii politici în vederea promovării comunicării între partide și a construirii consensului. Programul pentru tinerii lideri politici este una dintre inițiativele emblematice menite să promoveze dialogul și înțelegerea între viitorii lideri din afara UE și, prin urmare, să contribuie la întărirea încrederii și a păcii. Rezoluția Parlamentului referitoare la consolidarea

capacității UE de prevenire a conflictelor și de mediere, adoptată în martie 2019, recunoaște importanța proceselor de mediere și de dialog și rolul Parlamentului în cadrul acestora.

Grupul de susținere a democrației și de coordonare a alegerilor (GDA) al Parlamentului oferă orientări politice pentru diferitele activități ale PE. Acesta este compus din 16 deputați în Parlamentul European și este co-prezidat de președintele Comisiei pentru afaceri externe și de președintele Comisiei pentru dezvoltare din cadrul Parlamentului. GDA decide cu privire la misiunile Parlamentului European de observare a alegerilor și adoptă un program de lucru anual pentru celelalte activități. Pentru 2025, GDA a decis cu privire la cinci țări și regiuni prioritare (Ucraina, Moldova, Armenia, regiunea Balcanilor de Vest și Parlamentul Panafrican) și a ales să se concentreze asupra următoarelor domenii tematice: activități preelectorale și postelectorale; medierea și dialogul parlamentar; acțiuni în domeniul drepturilor omului, inclusiv Comunitatea Premiului Saharov și programul de burse Saharov; parlamentele și inovarea democratică. În martie 2026, GDA a organizat o conferință la nivel înalt intitulată „Viitorul sprijinirii democrației", axată pe prioritățile actuale, cum ar fi finanțarea sprijinului pentru democrație, reziliența democratică și reacțiile la dezinformare și la influența autoritară.

Parlamentul contribuie, de asemenea, la cooperarea parlamentară la nivel mondial, prin statutul său de observator în cadrul Uniunii Interparlamentare, care reunește parlamente din întreaga lume.

Această fișă descriptivă a fost pregătită de Unitatea de analiză și sprijin pentru politicile externe a Parlamentului European. Pentru informații suplimentare, vă rugăm să consultați site-ul Grupului de susținere a democrației și de coordonare a alegerilor.

Adrián ROMERO AVELLO
04/2026